O clădire ieșită din comun(ism)

Casa Republicii/Poporului este o clădire ieşită din comun dar şi din sistemul comunist. Are însă legătură cu componenta de fervoare misionară (înlocuirea divinităţilor cu profeţii săi: Marx, Lenin, Stalin, etc.) pe care comunismul o conţine. Ea este şi o clădire care păstrează legătura cu Bucureştiul francez, dar diferenţa de scară o izolează de contextul urban. Pentru a înţelege logica sistematizării Centrului Civic şi a proiectului Casei Poporului, am consultat un dosar de la Arhivele Naţionale, referitor la proiectele urbanistice şi arhitecturale pentru crearea Centrului Civic[1] din care am selectat câteva ilustraţii.

Anterior demolărilor din anii ‘80, Centrul Istoric al Bucureştiului nu se oprea la Curtea Veche ci cuprindea şi aşa-numitul Cartier Uranus (cartierul Antim, cartierul Izvor, cartierul Labirint, etc.). Iar Curtea Veche se referea şi la Curtea Arsă, situată pe Dealul Arsenalului, aşa cum o face romanul “Craii de Curtea Veche”. Din acest cartier, pomenit şi de Caragiale în “D’ale carnavalului”, nu au mai rămas decât câteva insule. Dealul Arsenalului a fost transformat într-un deal artificial, aflat sub Casa Poporului. Vidul istoric creat astfel, a fost însoţit de un vid urban (demolările au creat multe spaţii goale, probleme de circulaţie şi un fals centru urban) şi de unul cultural (creat de cenzură).

În toiul acestor demolări ale patrimoniului românesc a scăpat intact un buncăr nazist, aflat undeva în spatele Casei Poporului şi plasat sub clădirea Ministerului Apărării Naţionale. Un alt buncăr (antiatomic) a fost creat sub Casa Poporului.

Cuplul Ceauşescu era influenţabil, găsindu-şi inspiraţia în cadrul vizitelor externe. Vizita din 1971 în Iran cu ocazia celebrării a 2500 ani de monarhie persană la Persepolis a inspirat crearea Muzeului Ceramicii şi Sticlei instalat în palatul Stirbey pe Calea

1 ANR, SANIC, Colecţia Documente Fotografice, album nr. 222

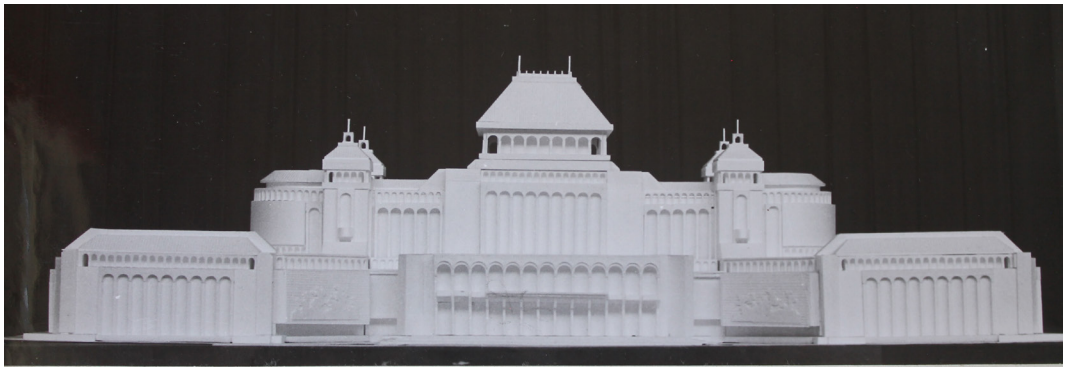

Victoriei (plecând de la colecţia de sticlă şi ceramică a reginei Farah Diba, cea de-a treia soţie a Şahului Iranului)[2]. Este posibil ca şi decizia din 1973 a lui N. Ceauşescu de transformare a Văcăreştilor într-un ansamblu muzeal de artă medievală românească (cu o secţiune dedicată luptei revoluţionare a poporului roman) să fie un ecou al vizitei şahul Iranului din iunie 1973. Acestuia îi este prezentată arhitectura veche din Suceava cu o oglindire a evenimentelor de la Persepolis.

O altă vizită decisivă atât pentru ansamblul Văcăreşti, cât şi pentru proiectul Casei Poporului, a fost cea de la Phenian din 20 mai 1978. Aceasta a împrospătat impresiile vizitei anterioare din 1971. În contextul cutremurului din 1977 se deschideau noi posibilităţi de regândire a Bucureştiului în acord cu „Centrul guvernamental" din capitala nord-coreeană. Ideea de "tabula rasa" a funcţionat în Phenian în urma distrugerilor cauzate de războiul din Coreea (1950 -1953). Cutremurul din 1977 nu a oferit însă suficient teren şi perspective libere, prin urmare a fost ajutat de o politică de demolări. Dar rezultatul nu a fost un Bucureşti mai modern şi mai coerent, pentru că demolările nu puteau fi nelimitate. Rezultatul a fost un oraş mai tradiţionalist şi mai schizoid decât cel inetrbelic, deşi demersul a fost influenţat şi de planurile de sistematizare din acea perioadă.

Casa Poporului, ca şi ansamblurile de locuinţe din faţa acesteia, au fost inspirate de două clădiri proiectate de Paul Smărăndescu: Palatul Ministerului de Interne ("Comitetului

2 Mariana Celac. O analiză comparată a limbajului totalitar în arhitectură. În: *Miturile comunismului românesc*. Bucureşti, 1998, p. 184

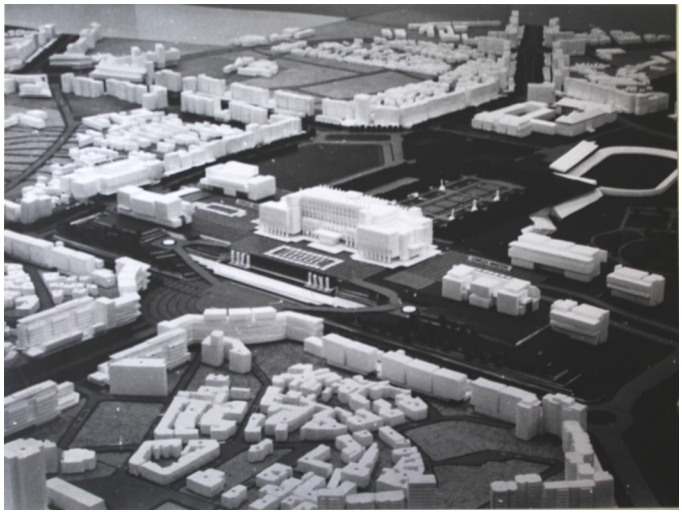

Central al PCR" în perioada comunistă[3]) şi Imobilul Societatea Proprietatea Urbană de pe Calea Victoriei. Proiectul Comitetului Central a păstrat doar planimetria proiectului lui Smărăndescu, el fiind modificat în spirit clasic de o echipă condusă de arh. Emil Nădejde. O evoluţie similară va cunoaşte şi Palatul Republicii, care va pleca de la o planimetrie propusă de arhitectul Cezar Lăzărescu, peste care va interveni însă o altă volumetrie, o altă stilistică, similară cu cea a Comitetului Central. Aceste surse de inspiraţie contrastează cu aerul greoi, supradimensionat şi eteroclit al epigonilor lor comunişti.

Atunci când ne referim la costurile pentru construirea Casei Poporului, nu trebuie să ne gândim numai la materiale de construcţie şi la forţa de muncă necesară (s-a folosit şi Armata, obligatorie pe atunci, pentru a se face "economii"), ci şi la demolări şi la eforturile repetate, de tip încercare eroare, prin care a trecut atât exteriorul, dar mai ales interioarele clădirii (pentru detaliile somptuoase ale acestora au fost realizate machete la scară 1:1). Costurile urbanistice şi financiare ale acestui proiect sunt plătite şi azi de locuitorii oraşului şi ai ţării.

Au existat proiecte moderne, similare cu alte centre civice din ţară, dar a existat şi un proiect în stil românesc al Ancăi Petrescu (varianta 9 din iulie 1981). Finalitatea a fost într-un fel de stil clasic reinterpretat. Preferinţa pentru clasicism are legătură cu doctrina comunistă, în care viitorul este imuabil, rezultat al dialecticii factorilor de producţie. Arhitectura

3 Conform mărturiilor dictatorul aprecia şi arhitectura muzeului Partidului Comunist (actualul MŢR).

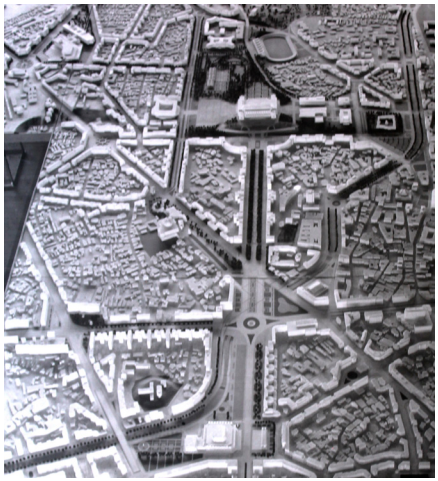

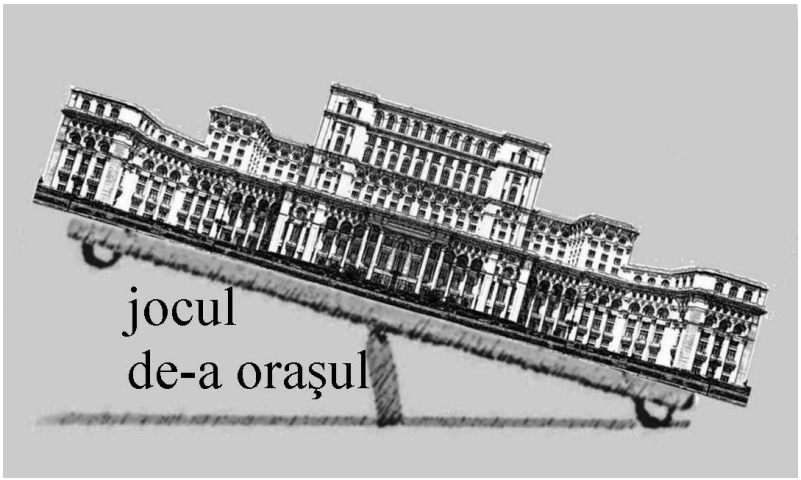
regimului, începând cu cea sovietică, va prefera o formă de clasicism, care să sugereze acest traseu istoric de nezdruncinat. Prima clădire a regimului comunist în România (Comitetului Central al PCR) şi ultima sa clădire (Casa Poporului) se întâlnesc. Diferenţa este că în cazul Comitetului Central, s-a lucrat pe o planimetrie deja definită şi într-un context dominat de Palatul Regal. În cazul Casei Poporului aceasta şi-a (re)creat contextul urban, a înghiţit diferite tradiţii constructive (inclusiv nişte coloane inspirate de cele de la Văcăreşti şi Stavropoleos), în speranţa că se va confunda cu aceste tradiţii şi că va deveni Tradiţia.

Secretomania din jurul proiectului a fost determinată de lipsa unei viziuni clare asupra clădirii şi a sistematizării. Proiectul nu a putut fi transformat într-un instrument de propagandă, de nivelare a societăţii, pentru că idealurile sale erau unele contradictorii: nivelare pe de o parte şi supradimensionare, pe de alta. Nu doar demolările erau secrete ci şi construcţia Casei, fotografierea şantierului fiind interzisă. Aceste contradicţii susţin opinia lui Stelian Tănase: "Izolat pe plan extern, cu o ţară ruinată, cu o populaţie care îl detestă tot mai mult, Ceauşescu mai are un singur scop: să termine construcţia Casei Poporului. E revanşa lui istorică. El va fi în pământ, dar Molohul va rezista peste timp. E pariul lui. Va fi acolo cît va exista Bucureştiul."[4]

Casa Poporului este o clădire care se izolează de oraş prin dimensiuni, prin stil şi prin împrejurimi. Proiectele iniţiale au fost realizate de arhitecţi cu experienţă (Dan Postelnicu, Gabriel Cristea, Cornel Dumitrescu, C. Săvescu, Nicolae Vlădescu, Cezar Lăzărescu), dar

4 Stelian Tănase, 25 aprilie 2019 (https://www.stelian-tanase.ro/casa-poporului-si-necuratul/)

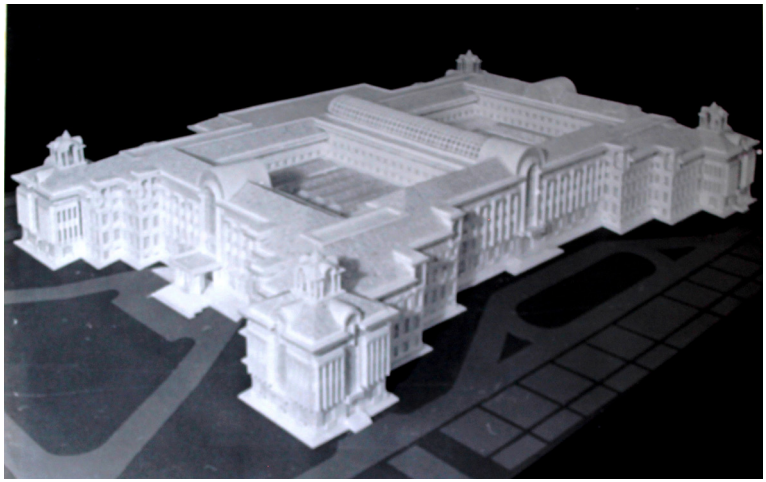

un colectiv de tineri arhitecţi, printre care era şi Anca Petrescu, au reorientat arhitectura clădirii prin înlocuirea grilelor, propuse de alte echipe, cu coloane. Un alt lucru nou, adus de acest colectiv, a fost supradimensionarea combinată cu lipsa unui program bine definit. În momentul de debut al concursurilor succesive (1977-1978) Anca Petrescu avea ca atu tinereţea şi proiectul său de diplomă (din iunie 1973), ce propunea înlocuirea vechilor clădiri militare din Dealului Arsenalului cu o serie de megastructuri: un Institut de Informatică şi Biblioteca Centrală de Stat.

Neşansa arhitectului şi rectorului Cezar Lăzărescu (şi a Bucureştiului) a fost că, cu o lună înainte de prezentarea machetei pentru noul centru Civic în Sala Frescelor din IAIM, la postul de radio Europa Liberă (4.03.1979) era făcută publică încetarea consolidării clădirilor după cutremurul din 1977, informaţie atribuită unui arhitect (pentru a proteja identitatea inginerului Ursu). Arhitecţii au fost primii supravegheaţi pentru identificarea sursei [5] şi, odata cu aceasta, s-a statornicit în mintea dictatorului neîncrederea în această profesie. Oprirea consolidării după cutremur, avea ca scop ca toate resursele umane şi materiale să se poată concentra în direcţia Centrului Civic. De altfel, la prezentarea ideii noului Centru

5 Mădălin Hodor. "După cutremur (II) Ceauşescu a lăsat Bucureştiul să moară", în: *Revista 22*, an XXVIII, nr. 1410, 2017, https://revista22.ro/dosar/dup-cutremur-ii-ceausescu-a-lsat-bucurestiul-s-moar, accesat la 07.08.2019

Civic, făcută de N. Ceauşescu la câteva zile după cutremurul din 1977,[6] acesta a spus arhitecţilor şi inginerilor adunaţi pentru şedinţă: "*Tovarăşi, să ţineţi minte că terenul pe care se desfăşoară noul oraş este considerat liber de orice construcţie*" (relatare făcută de arhitectul Hermann Fabini, prezent în sală).[7]

După cum observa şi conf. arh. Cătălin Berescu: « Un adevărat concept arhitectonic nu a existat. Au fost puse în practică indicaţii succesive, iar rezultatul a fost un enorm conglomerat. Sub conducerea aparentă a şefei de proiect, Casa Republicii - cum era numită atunci - a fost un poligon de încercări şi experimente de arhitectură cerute de El. Pe şantier, sub vizită de lucru continuă, arh. Anca Petrescu şi-a asumat sincron maternitatea şi paternitatea clădirii».[8]

Planimetria clădirii a rămas cea propusă de Cezar Lăzărescu în iulie 1981, dar faţadele şi interioarele au fost gândite şi regândite printr-un efort combinat al mai multor echipe, precum în confreriile medievale. Această "*fabrica ecclesiæ*" nu a fost condusă de Anca Petrescu. Aceasta cel mult a intermediat comenzile venite de la cuplul prezidenţial. Lipsa de coordonare se vede în diferenţele de nivel şi de stil între diferitele părţi ale clădirii. Pe măsură ce situaţia internă şi externă a ţării se degrada şi forma clădirii se schimbă. Acoperişul cu pante a fost înlocuit de o terasă, în mijlocul căreia era gândit un imens catarg cu steagul României.

Anca Petrescu a povestit într-un interviu de discuţiile dintre arhitecţi cu ocazia prezentării

---

6 Grigore Ionescu. *Jurnal 1987-1988*. donaţia Grigore Ionescu, Biblioteca UAUIM, p. 6

7 Victoria Dragu Dimitriu. *Povestea unei familii din Bucureşti: Grecenii*. Bucureşti: Editura Vremea, 2012, p. 148

8 Andrei Pandele. *Casa Poporului. Un sfârşit în marmură*. Bucureşti: Compania, p. 12

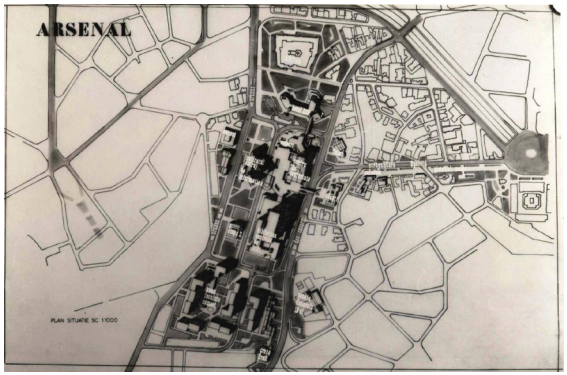
proiectului lui Cezar Lăzărescu. Acest proiect era câştigătorul concursului iniţial de sistematizare şi celelte echipe îşi exprimau anumite critici: "Unul dintre ei a spus, trebuie să luăm exemplul Parisului, trebuie să fie o clădire mare, reprezentativă, la capătul unui bulevard. Altcineva a spus că e nesemnificativă, e prea aproape de bulevard, fiecare şi-a spus punctul lui de vedere, pentru că s-a putut vorbi, nu erau restricţii. După aceea, Ceauşescu a scos Casa Republicii imediat pentru concurs. Am rugat să particip şi eu. Au fost cinci colective. Până la urmă am avut succes, pentru că proiectul meu a fost mult mai suplu şi rafinat. Noi am câştigat concursul în 1981. După aceea s-a transferat totul la Institutul «Carpaţi». Şi acesta a fost momentul în care a început adevărata proiectare."[9]

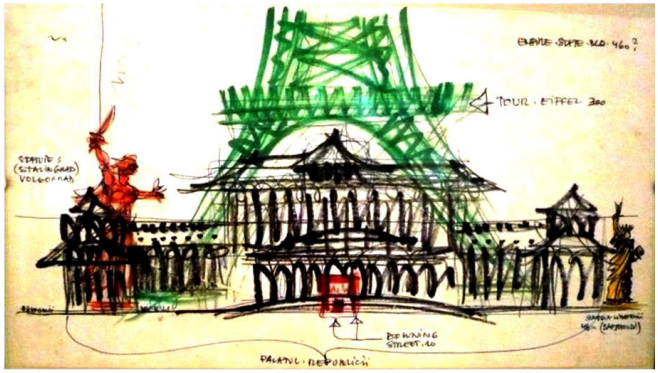
Intenţia iniţială de încadrare a clădirii la capătul perspectivei deschise de bulevard, nu a mai funcţionat, pentru că gabaritul acesteia a crescut dincolo de planul iniţial şi aceasta a ieşit în afara perspectivei. Pentru a ne face o idee despre creşterea dimensiunilor clădirii este suficient să ne uităm la macheta proiectului final de sistematizare din 1981. Clădirea finală depăşeşte în lăţime piaţa semicirculară, dublându-şi dimensiunile faţă de cele din 1981.

Dincolo de demolările pe care le-a produs, Casa Poporului a consfinţit o pierdere a reperelor estetice pentru o mare parte din populaţia oraşului.

Intrată în Cartea recordurilor (pe locul 2 după Pentagon) şi în eternitate, Casa Poporului a fost o reuniune de instituţii, de dorinţe (inclusiv aceea de a schimba faţa oraşului), un

9 Keno Verseck, Anca Petrescu. « Construirea Casei Poporului – un efort naţional enorm şi creativ». Arhitectura, nr. 1-4, 1996, pp. 56-57

amestec de sublim şi derizoriu. Ceea ce i-a lipsit fatalmente, a fost claritatea viziunii necesară unui astfel de proiect. A fost, în fond, o probă de (i)maturitate pentru cuplul dictatorial. Din păcate, Bucureştiul va rămâne marcat multă vreme de această *joacă de-a oraşul*.

Sursă fotografii

ANR, SANIC, Colecţia Documente Fotografice, album nr. 222

Arhiva CED

Colaj cu Casa Poporului: Valentin Popescu

Proiect de licență Anca Petrescu Mira, Tîrlă Adrian. Restructurare Deal Arsenal: Biblioteca UAUIM, cotă D 7285